

Данијела Врањеш

Филолошки факултет
Универзитет у Београду

КРИТИЧКИ ОСВРТ НА ДОСАДАШЊА ИСТРАЖИВАЊА КОХЕЗИЈЕ И КОХЕРЕНЦИЈЕ У УЧЕЊУ СТРАНОГ ЈЕЗИКА

Апстракт: Према Заједничком европском референтном оквиру, вештина писања сматра се једном од четири основне вештине у учењу страног језика, поред вештине говора и вештине разумевања усменог и писаног текста. За вештину писања од круцијалног значаја су појмови кохезије и кохеренције, као одлучујући фактори у разликовању језичког садржаја који се сматра текстом, и оног који то није. Значај ова два појма у контексту наставе и учења страног језика потврђује и велики број истраживања. Предмет овог рада јесте управо поређење ових истраживања, са циљем давања импликација како за наставу писања, тако и за евентуална будућа истраживања кохезије и кохеренције.

Кључне речи: кохезија, кохеренција, настава писања, настава страног језика, текстуална компетенција

1. Увод

Након објављивања капиталног дела у области текстуалне лингвистике, Кохезија у енглеском¹ аутора Халидеј и Хасан 1976. године, интересовање за изучавање кохезије и кохеренције текста све више расте. Ова два лингвистичка феномена постају централним критеријумима текстуалности (уп. де Богранд и Дреслер 1981: 11) без чијег постојања неки језички садржај није могуће сматрати текстом. Посебан значај ова два појма препознат је и у контексту учења страних

---

¹ Енг. *Cohesion in English*. Уколико није другачије назначено, све наводе са енглеског и немачког језика превела Д. В.

језика, у оквиру текстуалне језичке компетенције, што се огледа и у чињеници да им је у Заједничком европском оквиру за учење, наставу и оцењивање језика посебна пажња (ЗЕО 2003: 127).

У контексту учења страног језика, велико интересовање истраживача пробудило је испитивање кохезије и кохеренције у факултетском контексту, у текстовима студената неког језика као страног². Тако су, често у циљу побољшања наставе писања, као и одгонетања елемената који одликују „добре“, односно „лоше“ текстове, бројна и истраживања која се баве анализом средстава за постизање кохезије и кохеренције текста у студентским есејима.

Међутим, с обзиром на бројност теорија о средствима за постизање кохезије и кохеренције текста, као и на различита схватања ова два појма, у истраживањима су коришћени различити критеријуми за њихову анализу. У овом раду настојаћемо да критички прикажемо и упоредимо нека до сада спроведена истраживања на ову тему, са циљем давања импликација за наставу писања, али и за будућа истраживања кохезије и кохеренције.

2. Кохезија и кохеренција текста

Према речничкој дефиницији кохезије и кохеренције, кохезија представља „везу, привлачност“, а кохеренција „међусобну повезаност, сраслост, зависност, сувислост“ (РМС 1990: 19). Сличност ових дефиниција често наводи и научнике у области лингвистике текста на различито схватање ова два појма. Упркос томе, постоји јасна свест о томе да се кохезија и кохеренција односе на два различита нивоа текста.

Према Халидеј и Хасан (1976), кохезија представља „везе између значења која постоје унутар текста и одређују га као текст“ (Халидеј и Хасан 1976: 4). Ове везе између значења остварују се уз помоћ кохезивних средстава, које аутори називају „кохезивним везама“ (ibid. 3). Кохезивне везе представљају „појединачне случајеве кохезије“, односно „једно појављивање пара кохезивно повезаних елемената“ (ibid. 3).

Са друге стране, Бринкер (1988: 20) разликује две врсте кохеренције: граматичку и тематску. Његово поимање граматичке кохеренције као синтаксичко-семантичких веза између реченица одговара поимању кохезије код Халидеј и Хасан (1976). Под тематском кохе-

---

² Ауторка ће се у овом излагању ослањати искључиво на досадашња истраживања студентских есеја на енглеском као страном језику.

ренцијом Бринкер подразумева „когнитивну повезаност текста која у тексту настаје уз помоћ чињеница (садржаја реченица, пропозиција) исказаних у реченицама текста“ (ibid. 20). Разлику између појмова кохезије и кохеренције истиче и Барбара Зандиг, дефинишући кохезију као „експлицитну језичку повезаност израза у тексту у складну секвенцу“, док кохерентношћу сматра „ширу смисаону повезаност која се конструише на основу текста и знања о језику и свету које реципијент поседује“ (Зандиг 2006: 363).

Схватање да се појмови кохезије и кохеренције односе на два различита нивоа текста може се уочити и код де Богранда и Дреслера (1981). За њих кохезија представља граматичке конвенције уз помоћ којих су делови текста повезани једни са другима, док се појам кохеренције односи на ниво текста испод површине, односно на „знање о свету којим појединац располаже и које може бити активирано онда када је то потребно“ (де Богранд и Дреслер 1981: 11). Сличан приступ примећује се и у Ђора (1985), која сматра да се „кохезија успоставља линеарно између реченица и почива на идеји тематике реченице“, док кохеренцију није могуће испратити линеарно, већ се она односи на „добру обликованост“ (енг. *well-formedness*) текста (Ђора 1985: 700).

Може се, дакле, закључити да је кохезија појам који се превасходно односи на површинску структуру текста, док је код кохеренције текста међусобна повезаност реченица резултат когнитивних процеса реципијента (али и самог аутора текста, прим. аут.), његових менталних активности (уп. Микић Чолић и Тртањ 2019: 256). Тако се кохезивност текста огледа у његовој граматичкој правилности, док „кохерентан текст одликују добра организација, логичан слијед реченица и прогресија теме“ (Бадурина 2011, цит. према Микић Чолић и Тртањ 2019: 256). Међутим, иако се ради о два различита аспекта текста, реч је о две појаве које су нераздвојиве једна од друге, будући да је „за читаоца једноставније да разуме и интерпретира поруку аутора уколико текст садржи кохезивне везе и кохерентан је“ (Пудел 2018: 8).

3. Досадашња истраживања кохезије и кохеренције у учењу страног језика

У зависности од теоријског оквира и приступа, истраживања у овој области можемо поделити на три групе, према њиховим тематским тежиштима:

- Истраживања која се баве односом и међусобним утицајем кохезије и кохеренције текста;
- Истраживања кохезивних средстава у текстовима ученика и студената;
- Истраживања конектора као једне врсте кохезивних средстава у текстовима ученика и студената.

3.1 Однос између кохезије и кохеренције текста

С обзиром на разлике у схватању појмова кохезије и кохеренције, често се поставља питање на који начин површински елементи у тексту (кохезија) утичу на дубљи смисао текста и његово разумевање, односно на рецепијентову интерпретацију текста (кохеренцију). На ово питање покушавају да дају одговор истраживања на тему односа кохезије и кохеренције. У односу на резултате, могу се уочити две групе истраживања, које заступају дијаметрално супротне тезе: прва, у којој је доказано постојање узрочно-последичних веза између ова два аспекта текста, и друга, у којој се њихова међусобна повезаност негира (уп. Микић Чолић и Тртањ 2019: 258).

Полазна премиса ових истраживања најчешће је интерпретација става Халидеј и Хасан (1976) о међусобном утицају кохезије и кохеренције. Многи аутори (Морган и Селнер 1980, Тирни и Мозентал 1981) у делу Халидеј и Хасан виде заступање тезе да је кохезија нужан и довољан предуслов за кохерентност. Са друге стране, Меурер (2003: 148) овакво тумачење дела Халидеј и Хасан сматра погрешним, истичући наводе ових аутора да текстуалност подразумева много више од пуког присуства кохезивних веза. Он у истраживању полази од премисе да између броја кохезивних веза у тексту и субјективног перципирања текста као кохерентног постоји позитивна корелација (ibid. 149). Како би проверио своју хипотезу, Меурер у истраживање укључује једну непроменљиву варијаблу: тип дискурса (говорни или писани), и две променљиве варијабле: број кохезивних веза у тексту и субјективну оцену кохерентности текста.

Испитаници у истраживању су матерњи говорници енглеског језика, што би могло да пружи објективнију слику међусобном односу кохезије и кохеренције, јер се тиме неутралише могућност грешака у употреби кохезивних средстава. У истраживању је учествовало четрнаест студената, од чега је једној половини био додељен есеј, а другој наратив.

На основу анализе кохезивних веза у текстовима и њихове класификације (према Халидеј и Хасан 1976), Меурер закључује да је корелација између броја кохезивних веза и субјективног утиска кохерентности текста код есеја више него дупло већа у односу на наративе. Он стога указује на могућност потребе да се тежиште интересовања помери са питања односа између кохезије и кохеренције, на питање односа ове две карактеристике у оквиру одређеног дискурса, наглашавајући да различити дискурси захтевају различите језичке поступке (уп. Меурер 2003: 153).

Тезе које Меурер износи могу имати и важне импликације за слична истраживања у текстовима студената енглеског као страног језика. Наиме, спровођење анализе у различитим дискурсима би нагласило значај разлика у поимању кохеренције у тим дискурсима, а самим тим имало и последице по наставу страног језика у оквиру одређеног дискурса.

Значајан допринос теоријама о односу између кохезије и кохеренције дала је и Ђора (1985) у есеју Белешке у прилог теорији кохеренције. Иако њено истраживање није базирано на есејима студената, већ на преиспитивању дотадашњих поимања појмова кохезије и кохеренције и њиховог односа, овај рад је од велике важности за будућа истраживања текстуалне компетенције у области учења страног језика, првенствено због тога што ауторка нуди другачији поглед на однос кохезије и кохеренције: за разлику од већине дотадашњих теорија, Ђора заступа становиште да је кохеренција потпуно независна од кохезије.

Једна од теза ауторке гласи да кохезија не може бити једини нити довољан предуслов за кохеренцију текста. Наводећи примере попут: Мира живи поред Роне. Рона има бркове. Она је јуче била на путовању. Јуче је био кишан дан (Ђора 1985: 700), ауторка истиче да између ових реченица постоје кохезивне везе, али да се језички садржај који оне сачињавају не може назвати и кохерентним. Премда ауторка овде има право – могуће је постојање кохезивних веза без кохеренције као њихове крајње последице – Тансканен (2006: 17) истиче да такви примери представљају пре изузетак него правило, те да „перципирана кохеренција зависи од интеракције кохезивних средстава, које Хасан назива „кохезивном хармонијом“; што је гушћа кохезивна хармонија у тексту, то ће се текст сматрати кохерентнијим“ (ibid. 20). Како даље истиче Тансканен (ibid. 21), иако различити ре-

ципијенти кохеренцију неког текста могу тумачити на различите начине, што овај аспект текста чини субјективним, док су кохезивна средства квантитативно мерљива и могу се лако анализирати, што их чини знатно објективнијим, ова два аспекта ипак се не могу посматрати потпуно одвојено. Разлог томе лежи у чињеници да управо кохезивне везе, које се могу перципирати на површинском нивоу текста, реципијенту умногоме олакшавају препознавање текста као кохерентног.

Проблематика истраживања утицаја броја кохезивних веза на кохеренцију текста огледа се у субјективности поимања кохеренције текста. Ову чињеницу истиче и Меурер (2003) у оквиру свог истраживања, наглашавајући да се просечне оцене кохеренције текста разликују у зависности од судије. Можда се у овој чињеници може пронаћи један од разлога што нека истраживања негирају постојање везе између кохезије и кохеренције (Тирни и Мозентал 1981), нека га доводе у питање (Вит и Фегли 1981), а нека потврђују (Ирвин 1980, Микић Чолић и Тртањ 2019).

Вит и Фегли (1981) у свом истраживању настоје да одгонетну који аспекти кохезије у студентским есејима утичу на то да одређени есеј буде оцењен позитивно или негативно. У ту сврху ослањају се на типове кохезивних веза изложених у Халидеј и Хасан (1976), као и на субјективну процену кохерентности текстова од стране неколико судија. Поредиши број кохезивних веза са оценама кохеренције, долазе до закључка да кохезија јесте важна карактеристика квалитета писања, због тога што учесталост и типови употребљених кохезивних веза имају утицаја на стил и организацију есеја (Вит и Фегли 1981: 202), а ауторка овог рада би додала – самим тим и на субјективни утисак кохеренције текста. Упркос утицају кохезије на квалитет текста, аутори напомињу да не проналазе потврду да одређени тип кохезивних веза значајно утиче на квалитет. Слично Меуреру (2003), ово образлажу чињеницом да различити дискурси, због своје контекстуалне условљености, постављају различите захтеве за конструисање текста.

На другој страни спектра су истраживања есеја студената неког језика као страног која потврђују везу између учесталости употребе кохезивних веза и кохеренције текста. Истражујући способност реконструкције текста непосредно након читања, и временски удаљене реконструкције текста, Ирвин (1980) као непроменљиву варијаблу по-

ставља број кохезивних веза. На овај начин испитује утицај кохезије на способност разумевања и меморисања текста. На основу анализе, ауторка долази до закључка да број кохезивних веза веома утиче на стабилност памћења, потврђујући тиме теорије које истичу важност кохезије за поимање текста као кохерентног. Међутим, иако се кохезивни текстови лакше могу сажети и запамтити, ауторка истиче да не морају сви типови кохезивних веза у истој мери доприносити разумевању текста (*ibid.* 331).

Поредећи учесталост кохезивних веза и субјективну оцену кохеренције текста, Микић Чолић и Тртањ (2019) долазе до сличног закључка да су ова два аспекта текста повезана и да се међусобно условљавају. Ову тврдњу темеље на чињеници да у оквиру истраживања није пронађен ниједан рад у ком је кохезија оцењена добро, а кохеренција лоше и обратно (*ibid.* 261).

При погледу на изложена истраживања јасно је да је за сваку од теза могуће направити такву селекцију података да се пронађе потврда за сопствени став. Разлог варирању резултата од једног истраживања до другог могао би се тражити у разноликости употребљених метода, типова испитаника (матерњи и нематерњи говорници језика), или величине група испитаника. Питање односа кохезије и кохеренције тако још увек остаје недовољно разјашњено, што говори о комплексности ова два концепта и чињеници да је често тешко повући јасну границу између њих. Чини се да највећи број истраживања ипак потврђује постојање било каквог односа између кохезије и кохеренције, уз напомену да се у том односу не мора нужно радити о условљености једног аспекта текста другим, већ пре о њиховој међусобној „сарадњи“. Међутим, пре доношења суда о односу ова два аспекта текста, ауторки овог рада чини се логичним (и неопходним) постављање питања – због чега уопште имамо потребу да у тексту користимо кохезивне везе, уколико тиме не желимо, бар у одређеној мери, да обезбедимо његову кохеренцију?

3.2 Кохезивна средства у студентским есејима

Мада истраживања на тему односа између кохезије и кохеренције могу допринети бољем увиду у то да ли су и у којој мери кохезивне везе фактор који утиче на квалитет писања, највеће импликације за побољшање квалитета писања и наставу писања имају резултати

истраживања употребе кохезивних средстава у есејима студената. С обзиром на то да је у већини претходно наведених истраживања у одређеној мери потврђена позитивна корелација између броја и врсте кохезивних веза, и кохеренције текста, резултати истраживања употребе кохезивних средстава у текстовима могу пружити детаљнији увид у проблематичне сфере њихове употребе и тиме допринети напорима да се за њих пронађе решење.

На почетку је потребно напоменути да се истраживања која ћемо приказати ослањају на теорију кохезије коју постулирају Халидеј и Хасан (1976), те на њихову поделу кохезије на граматичку и лексичку. У складу са тим, кохезивна средства су класификована у пет група: референтност, супституција, елипса, конјункција и лексичка кохезија.

Једно од најобухватнијих истраживања на ову тему спровела је Ели Хинкел на Универзитету у Сијетлу, анализирајући укупно 897 есеја матерњих и нематерњих говорника енглеског језика. Стога се репрезентативност ове студије не може довести у питање као што то можемо учинити са многим студијама наведеним у овом раду, с обзиром на мали број испитаника у њима. Поред тога, валидности истраживања доприноси и чињеница да су кохезивна средства анализирана у сваком тексту појединачно, и то према врсти, учесталости и у односу на укупан број речи у тексту, након чега су извучене средње вредности параметара. Важно је напоменути и да матерњи говорници чине једну трећину испитаника, док преостале две трећине чине матерњи говорници јапанског, корејског, арапског и индонежанског језика. Такође, сви нематерњи говорници имају сличну историју учења енглеског као страног језика и сви владају енглеским језиком на напредном нивоу.

Предмет истраживања Хинкелове је анализа типова и учесталости експлицитних кохезивних средстава у текстовима матерњих и нематерњих говорника енглеског језика. Циљ истраживања је проналажење импликација за наставу лексичких кохезивних средстава у настави енглеског као страног језика (уп. Хинкел 2001: 113). Једна од предности овог истраживања јесте чињеница да Хинкелова у анализу, поред конјунктора, субјунктора, личних и демонстративних заменица као кохезивних средстава, укључује и еnumerативне (предност, мана, проблем) и резултативне (исход, резултат) именице, обухватајући тиме шири спектар кохезивних средстава него многа друга истраживања на ову тему.

На основу резултата Хинкелова примећује неколико проблематичних области за сваку групу говорника. Иако ауторка то у свом есеју не помиње експлицитно, читалац може да закључи да (углавном) негативан трансфер из матерњег језика игра велику улогу у употреби кохезивних средстава у есејима на енглеском језику.

Два даља истраживања кохезивних средстава имају за циљ испитивање утицаја кохезије на квалитет написаног текста. Предмет истраживања које спроводи Адиантика (2015) у дванаестом разреду једне средње школе у Канингану у Индији су кохезивна средства у ученичким есејима. Мана овог истраживања је недостатак података о позадини учења енглеског језика, што, у светлу чињенице да је енглески један од службених језика у Индији, може бити од веома велике важности. Ауторка не наводи ни податак о постигнутом нивоу знања енглеског језика код ученика, што свакако игра велику улогу при одабиру и употреби кохезивних средстава. Поред тога, у истраживању је учествовало свега девет ученика.

Резултати истраживања јасно показују доминантност лексичке кохезије у текстовима, а посебно доминантност реитерације. Ауторка закључује да разлог овој појави лежи у недостатку одговарајућег вокабулара код ученика. Друго по заступљености кохезивно средство представљају конектори, премда они у оквиру овог истраживања нису анализирани према семантичким категоријама нити према лексичким обележјима, због чега се о квалитету текстова – односно нивоу текстуалне језичке компетенције – мало шта може закључити. Када је реч о доприносу кохезивних средстава квалитету написаног текста, ауторка у обзир узима само њихов квантитативни удео у есејима, што не говори ништа о правилности њихове употребе у датом контексту. Поред тога, ауторка закључује и прекомерну употребу одређених кохезивних средстава, нпр. реитерације, али притом не објашњава начин ни разлог класификације датих средстава као претерано учесталих, нити нуди критеријум на основу ког би се то могло утврдити. Класификовање одређених кохезивних средстава као прекомерно или недовољно употребљаваних је проблем на који указују и Болтон и др. (2003).

Нешто темељније истраживање кохезивних средстава у есејима студената спроводи Синикроп (2007), са циљем да утврди утицај кохезивних средстава на квалитет писања и „успелост“ текста, као и то да ли употреба ових средстава варира у зависности од врсте текста (Синикроп 2007: 9). За разлику од претходног истраживања,

Синикроп наводи и податке о испитаницима: у питању су полазници напредног курса писања на енглеском језику који су постигли висок резултат на ТОЕФЛ тесту³. Недостатак истраживања огледа се у израженом малом узорку од четири ученика са најбоље оцењеним есејима.

Како би се постигла разноврсност врста текстова, од студената је захтевано да напишу дефиницију, анализу текста и истраживачки рад. У текстовима су потом пребројана кохезивна средства. Резултати су упоређени и потом анализирани на основу три фактора: укупна кохезивна средства, кохезивна средства у појединачним радovima, и кохезија у односу на врсту текста (*ibid.* 13). Кохезивна средства су груписана и анализирана према врсти, а аутор наводи и потешкоће са којима се сусрео приликом анализе, као и начин на који их је превазишао. Једна од предности истраживања јесте и чињеница да аутор добијене резултате посматра у светлу пређашњих истраживања на ову тему, на основу чега читалац добија ширу слику о употреби кохезивних средстава у текстовима нематерњих говорника енглеског језика.

Наредно истраживање спровела је Гафијатова и др, а односи се на анализу деиктичких елемената као кохезивних средстава у тексту. За разлику од других поменутих истраживања, испитаници у овом истраживању су матерњи говорници енглеског језика. Као циљ истраживања аутори наводе утврђивање улоге деиктичких елемената у постизању кохезије текста у оквиру академског писања. Иако се не ради о процесу учења страног језика, резултати истраживања Гафијатове и др. могу допринети побољшању текстуалне језичке компетенције у учењу страног језика.

Гафијатова и др. деиктичке елементе деле на две групације, у зависности од њихове заступљености у различитим врстама текстова: на конвенционалне деиктичке елементе, у које спадају персоналне и демонстративне заменице, и које су карактеристичне за све врсте текстова, и на ендемске деиктичке елементе, у које спадају специфични придеви и прилози карактеристични за академски дискурс (Гафијатова и др. 2017: 2). У истраживању се, међутим, не наводи на који начин су аутори извршили ову поделу.

На основу анализе аутори закључују да је употреба деиктичких средстава посебно корисна када се жели избећи реитерација и

---

³ ТОЕФЛ (енг. *Test of English as a Foreign Language*) је стандардизовани тест који се користи за мерење нивоа знања енглеског језика код нематерњих говорника енглеског језика који се уписују на академске институције на којима се говори енглески језик.

постићи кохезија и кохеренција текста (ibid. 8). Због утицаја на ове две особине текста, аутори сматрају да је деикса од велике важности за састављање текста. Премда у апстрактну раду аутори као резултат истраживања наводе да конвенционална деиктичка средства доприносе кохезији, а ендемска кохеренцији текста, није сасвим јасно на који би се начин могао разграничити њихов утицај на ова два аспекта, посебно када се узме у обзир чињеница да је кохеренција текста субјективни осећај реципијента о смислености самог текста. У контексту учења страног језика чини се да је довољно установити да постоји разлика у одабиру деиктичких средстава у академском писању у односу на другачије врсте писања, што може бити значајноза студенте неког страног језика, који се овим језиком намеравају бавити детаљније у академском контексту.

3.3 Конектори у ученичким истудентским есејима

Иако су се конекторима у одређеној мери бавила и друга наведена истраживања, многа истраживања се баве засебно анализом конектора у студентским есејима. Проблем на који се наилази, а на који указују и Болтон и др. (2003), односи се првенствено на класификацију конектора. Готово сви аутори за полазну тачку имају различите класификације. Тако се Мохамед (2014) ослања на поделу конектора изнету у Халидеј и Хасан (1976) и Халидеј (1996), Нуграхени (2015) на поделу изнету у Халидеј и Хасан (1976) и Фанесток (1983), Гренџер и Тајсон (1996) на класификацију изнету у Квирк и др. (1985), док Болтон и др. (2003) састављају сопствену листу конектора коришћених у академском корпусу сачињеном од 40 академских есеја. Ипак, сва истраживања показују да је у настави потребно обратити посебну пажњу на прекомерну, недовољну, или пак погрешну употребу конектора.

Тако Мохамед (2014) закључује да у есејима ученика⁴ постоје бројни примери погрешне употребе конјунктора, посебно конјунктора и (енг. *and*), који је и најчешће употребљавани конјунктор, као и да су конјунктори са значењем елаборације употребљавани прилично ретко, упркос супротним очекивањима, с обзиром на то да су студенти имали задатак да образложе и аргументују своје мишљење (Мохамед 2014: 8). У свим студентским есејима аутор установљава

---

⁴ Аутор у свом раду не напомиње колико испитаника је учествовало у истраживању, нити ког су испитаници узраста.

свега једанаест конектора, што га такође наводи на закључак да студенти још увек нису овладали концептом текстуалне кохезије. Аутор наглашава и да је ова околност посебно поражавајућа када се узме у обзир да је енглески језик у Нигерији, где је истраживање спровођено, службени језик (ibid. 2).

На погрешну употребу конектора у текстовима указује и Нуграхени (2015), а у свом истраживању долази до сличних резултата као и Мохамед (2014). Анализирајући осам студентских есеја, аутор проналази 37 форми и 12 типова конјунктора (Нуграхени 2015: 1). Од тога проналази 32 грешке у употреби конјунктора, које према типу класификује у пет група (погрешан механизам, интерференција са Л1, погрешна форма конјункције, граматичка грешка, неклассификоване грешке). Он стога указује на потребу да се одређени аспекти конјункција обрађују на самој настави, а велики потенцијал види у активностима у којима би студенти међусобно оцењивали и исправљали једни друге (ibid. 11). Овакав закључак не представља никакву новост, јер и многи други аутори наглашавају да би кохезија и кохеренција требало да имају посебан значај у настави страних језика.

Сличан закључак изводе и Гренџер и Тајсон (1996), испитујући учесталост употребе конектора у студентским есејима. Корпус за анализу чинили су текстови који су саставни део Интернациоанлног корпуса за учење енглеског језика⁵, на основу ког су ауторке спровеле „контрастивну интерјезичку анализу“ (Гренџер и Тајсон 1996: 18). Хипотеза коју ауторке постављају јесте да ће матерњи говорници француског језика прекомерно употребљавати конекторе. Ова хипотеза није потврђена, премда је истраживање показало прекомерну употребу одређених врста конектора (короборативних, попут *indeed, of course, in fact*⁶ и адитивних, попут *moreover*⁷), затим недовољну употребу контрастивних конектора попут *however, though, yet*⁸, као и често неправилно коришћење конјунктора у семантичком, стилском и синтаксичком смислу (ibid. 17). Поредџи корпус текстова матерњих говорника француског и немачког језикаса текстовима матерњих говорника енглеског језика, ауторке закључују да је могуће да се код примера недовољне односно прекомерне употребе од-

5 Енг. *International Corpus of Learner English (ICLE)*.

6 *Заиста, наравно, заправо.*

7 *Даље, штавише.*

8 *Било како било, иако, међушим.*

ређених врста конектора ради о негативном трансферу из матерњег језика. Како би се предупредила оваква употреба конектора, ауторке препоручују да се ученици подучавају одговарајућим особинама и употребама конектора уз помоћ аутентичних текстова, уместо уз помоћ готових листи конектора.

О неким недостацима овог истраживања говоре Болтон и др. (2003). Они указују на то да ауторке учесталост употребе конектора одређују на основу броја конектора употребљених на сваких 100.000 речи, што је проблематично јер се конектори користе на нивоу текста вишем од реченице, односно за повезивање две или више реченица. Болтон и др. (2003) скрећу пажњу и на проблематику „циљног модела“ (Болтон и др. 2003: 173) текста на основу ког ауторке одређују шта је прекомерна, а шта недовољна употреба. Наиме, Гренџер и Тајсон (1996) за основу узимају студентске радове матерњих говорника, док Болтон и др. бољом опцијом сматрају корпус академских текстова матерњих говорника објављених у научним часописима (*ibid.* 173).

Управо из тог разлога потоњи ауторисачињавају сопствену листу конектора на основу корпуса од 40 академских чланака објављених у научним часописима на енглеском језику. Тако издвајају 54 конектора. Ауторипотомизрачунавају њихову фреквентност у Интернационалном корпусу енглеског у Хонг Конгуи у Интернационалном корпусу енглеског у Великој Британији (реч је о текстовима студената). У поређењу са корпусом академских текстова, аутори долазе до важног закључка: прекомерна употреба одређених конектора нијесвојствена само студентима који енглески уче као страни језик, већ је пре обележје студентских текстова уопште. Наиме, обе групе студената су у својим радовима користиле знатно мање конектора него аутори научних чланака (Болтон и др. 2003: 180). Овакав закључак могао би да доведе у питање све резултате претходно наведених истраживања, с обзиром на чињеницу да су као полазна тачка узимани искључиво студентски есеји матерњих говорника енглеског језика.

4. Закључна разматрања

Кохезију и кохеренцију многи лингвистичари сматрају основним критеријумима текстуалности (де Богранд и Дреслер 1981, Халидеј и Хасан 1976, Бринкер 1988). Међутим, мишљења о међусоб-

ном односу кохезије и кохеренције као и о дефиницијама тих појмова су подељена. Већина аутора се, ипак, слаже са схватањем да се кохезија односи на површински део текста и граматичке релације на нивоу вишем од реченице, док се под кохеренцијом сматра субјективни доживљај текста као складног од стране реципијента.

Са изузетком истраживања које је спровела Ели Хинкел, готово свим другим истраживањима може се замерити мали број испитаника. Упркос тој чињеници, резултати свих истраживања указују на то да је кохезији и кохеренцији потребно поклонити више пажње у оквиру наставе страних језика. Анализе кохезивних средстава и конектора у есејима чак и оних студената који владају високим нивоом страног језика сведоче о недовољној компетенцији за употребу кохезивних средстава. Тако Адиантика (2015) примећује прекомерну употребу лексичке кохезије, посебно реитерације, док Гренцер и Тајсон (1996) указују на прекомерну односно недовољну употребу одређених врста конектора, а Болтон и др. (2003) на недовољну употребу конектора својствених академском писању. Грешке у семантичкој, стилској и синтаксичкој употреби конектора, о којима говоре Гренцер и Тајсон (1996), могу довести до погрешне интерпретације текста или до немогућности разумевања текста од стране реципијента, што свакако утиче и на кохеренцију текста. Утицајем кохезивних средстава на кохеренцију текста такође се баве многа истраживања, која, уз ретке изузетке (попут Тирни и Мозентал 1981 или Ђора 1985), потврђују да кохезија има извештан утицај на кохеренцију текста.

С обзиром на чињеницу да је већина истраживања спровеђена у академском контексту, на студијама енглеског као страног језика, може се закључити да су кохезија и кохеренција аспекти текста који су од великог значаја управо за академско писање. Из тог разлога неопходна је детаљнија обрада кохезивних средстава и појма кохеренције са студентима неког језика као страног. У том контексту сложићемо се са замерком Болтона и др. (2003) да је потребно спровести више истраживања чија ће полазна тачка бити академски текстови објављени у научним часописима, јер је то, заправо, ниво којем студенти страног језика и теже. Овим радом стога желимо дати подстрек за евентуална даља истраживања на ову тему.

Литература

Адиантика, Ханиф: Adiantika, H. N. (2015). Cohesive Devices in EFL Students' Expository Writing. *English Review: Journal of English Education*, 4(1), 94–102.

Болтон, Кингсли: Bolton, K., Nelson, G. & Hung, J. (2002). A corpus-based study of connectors in student writing. Research from the International Corpus of English in Hong Kong. *International Journal of Corpus Linguistics*, 7 (2), 165–182.

Вит и Фегли: Witte, S. P., & Faigley, L. (1981, May). Coherence, Cohesion, and Writing Quality. *College Composition and Communication*, 32(2), 189–204.

Гафијатова и др: Gafiyatova et al. (2017). Deictic Elements as Means of Text Cohesion and Coherence in Academic Discourse. *Journal of Social Studies Education Research*, 8(3), 190–200.

Гренџер, Силвиане: Granger, S., & Tyson, S. (1996). Connector usage in the English essay writing of native and non-native EFL speakers of English. *World Englishes*, 15(1), 17–27.

де Богранд и Дреслер: de Beaugrande, R., Dressler W. (1981). *Introduction to Text Linguistics*, London/New York: Longman.

Ђора, Рејчел: Giora, R. (1985). Notes towards a Theory of Text Coherence. *Poetics Today*, 6(4), 699–715.

ЗЕО (2003): *Zajednički evropski referentni okvir za žive jezike: učenje, nastava, ocjenjivanje*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke.

Ирвин, Џудит: Irwin, J. W. (1980). The Effect of Linguistic Cohesion on Prose Comprehension. *Journal of Reading Behavior*, 12(4), 325–332.

Меурер, Хозе: Meurer, J. L. (2003). Relationship between Cohesion and Coherence in Essays and Narratives. *Fragmentos*, (25), 147–154.

Микић Чолић и Тртањ: Mikić Čolić, A., & Trtanj, I. (2019). О Коheziji i Коherenciji Teksta. *Savremena Lingvistika*, (88), 247–264.

Мохамед, Асабе: Mohammed, A. S. (2015). Conjunctions as Cohesive Devices in the Writings of English as Second Language Learners. *Procedia – Social and Behavioral Studies*, (208), 74–81.

Нуграхени, Ратнасари: Nugraheni, R. (2015). Cohesive Devices in Learners' Writing. *A Journal on Language and Language Teaching*, 18(1), 51–61.

Пудел, Амбика: Poudel, A. P. (2018). *Academic Writing: Coherence and Cohesion in Paragraph (Research Project)*. Dhakuta: Dhankut M. Campus. Доступно на: https://www.researchgate.net/publication/322537095_Academic_Writing_Coherence_and_Cohesion_in_Paragraph(приступљено 1.2.2022)

Синикроп, Касл: Sinicrope, C. (2007). *Revisiting Cohesive Devices in Academic L2 English Writing: What Do Successful Writers Use?* Доступно на: <https://scholarspace.manoa.hawaii.edu/handle/10125/20196?mode=full>, приступљено 1.2.2022.

Тансканен, Сана-Каиса: Tanskanen, S.-K. (2006). *Collaborating towards Coherence: Lexical Cohesion in English Discourse* (Vol. 146). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Тирни, Роберт: Tierney, R. J. & Mosenthal, J. (1981). *The Cohesion's Relationship to the Coherence of Text*. Technical Report No. 221. Illinois: Illinois University, Urbana: Center for the Study of Reading.

Хасан и Халидеј: Hasan, R. & Halliday, M. A. K. (1976). *Cohesion in English*. London: Longman Group Ltd.

Хинкел, Ели: Hinkel, E. (2001). Matters of Cohesion in L2 Academic Texts. *Applied Language Learning*, 12(2), 111–132.

Danijela Vranješ

A CRITICAL REVIEW OF PREVIOUS RESEARCH OF COHESION AND COHERENCE IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING

Summary: According to the Common European Framework of Reference, the writing skill is considered one of the four main skills in foreign language teaching, together with speaking, reading and listening skills. For the writing skill, the terms *cohesion* and *coherence* are of crucial importance, as they are the deciding factors in differentiating between a language content that is considered a text, and one which isn't. The importance of these two concepts in foreign language learning and teaching is confirmed by a great number of researches. The subject of this work is the comparison of these researches, with the aim to give implications for foreign language teaching as well as for future research in this area.

Key words: cohesion, coherence, writing skills, foreign language teaching, textual competence